

Zaránd-e Zaránd?¹

Kéz kezet fog

Soborsini röpkény

Színromán falu a Maros-völgyben, nyilván némi magyar szórvánnyal – ha egyáltalán szórványnak nevezhetjük egy másfélezer lelkes község tucatnyi ‘más nemzetiségű’ lakosát. Jobb esetben lehetünk húszan is?... Már ha a magyar névvel ellátott sírköveket is beszámítjuk.

Soborsin! Só, bor, szín. Nem rossz. Sószín, borszín, no meg a fa. Mert itt a Maros völgye kiszélesedik, van hol lerakodni-átrakodni, ne adj Isten megtelepedni a lelassuló folyónál. Mert előtte, utána vadul a táj: út, víz, vasút egyházhoz szorul, hogy áttörje a hegyeket.

Sóborfaszín?

Helységnevünk ótót (ez esetben déli szláv, netán bolgár, mert hogy nándor?) eredetét állító barátaink rosszul lesznek, ha ilyesmit említesz.

Pár magyar, ha van.

Mindamellet a Kövér házaspár főtéri – egykor elől hentesüzlettel ékes, hátul kimondottan mészárszék (nevezetű vágóhíd), oldalt istálló, hátul jégvermet pótló hidegház, középen családi otthon, mára (belülről) nemesi udvarház kinézetű – portáján a Soborsini Repkény nevezetű írómajális vendégeinek főző aszszony is helybéli magyar.

– Vasárnap délben lesz mise! – hallod, hogy kíváncsivá tegyen.

S vasárnap, mit tegyen az ember, délben meghallja a harangszót. A hívogatót.

Éjfélkor rázendített az oláh istenháza harangja. „Krisztus föltámadt!”, jelzi oláh nyelven, hogy a válasz „Valóban föltámadt!” legyen. (A világháló fordítógepe szerint Hristos a înviat!, illetve A înviat cu adevărat! Más honlapon: Hristos

SARUSI MIHÁLY (1944) író. Békéscsabán született, 2001-től Balatonalmádiban él. Két és fél évtizeden át az MTI tudósítója volt. Utóbbi művei: *Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl. Balatoni jele-netek I.* (2017); *Innen a rácson* (2017).

1 Részlet az író *Mindhalálíg Zaránd* című készülő esszékötetéből.

a Inviat! Adeverat a Inviat!)... Román templom harangja? Rezei-bronzai... Vagy fél órán át. Mert hogy az óhitűek húsvét vasárnapjára virradunk.

Egyik (hölgy) társunk indul, ő menni akar. Hogyne tartanék vele. Ő: költő. Mi magunk...? Ki tudja. A magunk részéről: abból a fajtából, melyet istenkere-sőnek lehet mondani. (Másképpen fogalmazva: az istentagadástól, istenkárom-lástól, Istent semmibe vevőktől óvakodók köréből.) Amilyenné jó anyánk tett bennünket. Engem legalábbis!

Előtte némileg óvatos vagyok. Kijelentem, hogy ha a pap románul fog misézni, fordulok s jövök. Otthagynom, mert nem értem, ráadásul valahai magyar közösséget sért meg... Azokat, akik építették. Akiknek emelték. Nyilván a Forray-Nagy-Iratost alapító itteni földbirtokos Forray család támogatásával.

Forray... Ez az, ami miatt különösen érdekes a dolog. Forray itt, Szalbek innét 8 kilométerre... Fél századonként rájuk gyűjtött kastélyukkal. Hogy Forrayék Aradon, Szalbekék Kisiratoson verjenek tanyát. Ott, ahol biztonságban érezték magukat. Vélem.

Szép, szép, de hogy én román misét hallgassak... Mint legutóbb Radnán, ahol Mária oltára előtt a pap hol románul, hol németül, hol magyarul mondja az igét, sorolja a szertartás által előírtakat... (A török lova patkójának - patájának? - a nyomát a szentegyház falán őrző kép alól.) Szép csendben fölálltam és kimentem. Nem éreztem a magaménak ezt a hablatyolást. Vagy, vagy. Ez is, az is. De együtt? Összekutyulva? Kinek jó ez? Nekünk biztos nem.

E többnyelvű misézést a magyartalanítás közbülső fokozatának érzi az ember. Mielőtt végképp elhagynók anyánk nyelvét. Mert ha értem az immár többséggé vált minapi kisebbség nyelvét, már fölösleges ragaszkodni szülőid nyelvéhez. (Szülőid édös anyanyelvéhön.)

Nem, nem. Gyomorforgató. Sajnálatos. Semmi bajod velük, de valahogy. Oly IDEGEN az egész.

- Akkor hamar visszajössz... - hangzik a bátorítás.

Mert hogy a lelkipásztor biztos nem a mi nyelvünkön fog szólni. A legjobb esetben is, is. De valószínűleg nem is magyar az itteni pap. Hogy lenne?! Ezen a (majdnem) móc - Zaránd-, illetve Makra-alji - vidéken.

Magyar katolikus pap hogy lenne a nyugati kereszténység ellen uszító bi-zánci pópák által föltüzelt, magyarfaló Hóra, Janku népvézérek birodalmában?

Mіндеgy, csak benézek. Hátha látok valamit. Ami miatt érdemes.

De már gyülekeznek, vonulnak be, lekéstél. Istentisztelet előtt már nem néz-heted meg az egyébként állandóan zárt kapui közt düledező templomot. Utána meg nyilván gyorsan bezárják, semmit sem látsz belőle. Amit tán mégis érde-mes. Már ha.

Fölállva hallgatják papjukat.

Az ajtóban maradsz, hogy ha így folytatja (nem értesz egy kukkot sem az egészből), föltűnés nélkül elpárologj.

Zavar, hogy a plébános mintha téged nézne. Legalábbis a szeme színte.

Hogy tűnhetsz így el? Hogy ne sértsd meg sem őt, sem a híveket.

Nyolcan ültek be a vasárnapi szentmisére. Kilencediknek aradi költőnk, magad a tizedik (lennél). Aki ellenben épp lelépni készül. Nem mersz.

Mindegy. Ha érted, ha nem, ez mégiscsak érvényes mise. Netán szentáldozás. Édes jó Istenkém. Mennél. Maradnál. Te, meg a türelem?...

A négy pár hívő vissza-visszanéz a templomkapuba, ki ácsorog ott még mindig. Hogy leülnek, közjük ereszkedsz. Az előtted ülő költő mögé.

Mögötted hárman. A másik oldalon öten. Két család? Két kis társaság. Akik valaha. Magyarok, románok? A pap oláh misézéséből hogy derülne ki.

Körben a falon a XIV állomás. Kép, alulirattal. Mint a IX. kép alatt: „IX Jézus harmadszor esik össze a kereszt alatt.”

E kicsi magyarkatolikus gyülekezet hányszor esett össze? Hogy maradjon belőle annyi, amennyi(t itt lelsz).

Jól látod! Magyar az, mind a XIV.

Merthogy, íme a bizonyíték, nem a dákok állították Isten nagyobb dicsőségére, Isten tiszteletére, istentiszteleti helynek e szentegyházat... a valahai ősidőkben. (Az oltárképen Anna a kislány Máriával...) A XIX. században, netán hamarabb? A magyar és a német lakosok, biztos a földes uraság és földes aszszonyság támogatásával. Mint tették azt az Alföldön, Kisiratoson (Szalbekék), Nagyiratoson (Forrayék)...

Ennyi maradt? Ennyi, belőlünk? Más semmi.

Aradi barát kiderítette, hogy Soborsinban 1899-ben Erzsébet-napon emlékoszlopot állítottak a katolikus templom előtti téren a merénylet áldozatává lett Erzsébet királyné tiszteletére. Az akkori képeslapon jókora tömeg látható a templomtéren az emlékmű körül. A falu magyarjai, román szomszédaikkal?

A szentmise úgy zajlik, ahogy megszokta az ember. Ha nem érted is a román szót, tudod, miről van szó. Fölállnak, fölálllok, közös, hangos Miatyánk... A hívek megfogják egymás kezét, úgy imádkoznak. Hogy ne értenéd! Félszemmel hátranézel, két asszony, mögöttem erős férfiember. Hátra nem fordultam, de mintha értené, amit jelezhet neki a pillantásom: megfogja az addigra épp odaérő kezem. Így mondjuk, Miatyánk, ki vagy a mennyekben... Tatăl nostru, care ești în ceruri.

Biztosan.

Erős kéz, biztos szorítás, vastag ujjak, dolog keményítette bőrrel borított tenyér...

A könnyed valahogy vissza kell fojtani. Szorítani. Mire vége a misének, megtelik a szemed. Győzd eltakarítani. Lehetőleg úgy, hogy ne legyen föltűnő.

Az áldozásnál az egyik előtted álló asszonynak odaszól halkán a lelkipásztor:
- Mise után elmegyünk anyukához...

Azon a nyelven, melyhez úgy ragaszkodnál. Végre! Magyarul e kies hely szentegyházában.

Kívül összefutunk a pappal. Már átöltözött (míg mi belül nézelődtünk), kocsijával hajtana a következő leányegyház szentmiséjére.

Leányegyház? Kilenc plébánia tartozik hozzá, egykor valamennyi önálló egyházközség. Soborsinban az 1990-es évek végéig volt plébánus. Lippától Dé-

váig ez az egyetlen katolikus hely ('plébánia'). Öt nyelven misézik! Gyulafehérvárt a papnöveldeben tanult meg magyarul. Vár bennünket Tömös vármegyei, csanádi püspökséghez tartozó anyaplébániájára, Facsádra, Maros túlparti otthonába: ehetünk, ihatunk, alhatunk... Látható barátságossággal. Muciu Péter (Péter Muțiu).

Szeretettel?

A felekezet itt mégis összekötne? Nem úgy, mint a jászvásári egyházmegye főpapja uralta janicsárvidéken? A szeretet? Mégis van? Az ember néha már kételkedik.

...Aki itt görögkeleti húsvét vasárnapján a római katolikusok templomába tart szentmisére, mi más lehet? Elrománosodott magyar és német katolikusok leszármazottja. Annak a kivételével, aki még magyarnak véli magát. Anyanyelve, vallása, szokásai... miatt?

...Mit tehet arról a románná lett, de katolikus hitét őrző volt magyar, hogy már nem érti ősei nyelvét? Csak a hit maradt. De ahhoz ragaszkodik. (Valameddig?) (Az első vegyes házasságig?) Hogy valami nekünk is maradjon? Valami más? Abban a kézszorításban ezt éreztem. Ezt érezted bele? Nem ugyanaz? Hogy a csudába ne.

...Állítólag Amerikából terjed felénk is az „ölelésparti” (bújós buli), ahol vadidegenek találkoznak, hogy nemi vágytól mentesen, azt féltetve, feledve (már ha el lehet fojtani...) szeretgessék, ölelgessék, simogassák egymást. Arról mit sem tudva, hogy nálunk, keresztényeknél ez lenne a lehető legtermészetesebb... Amennyiben az lehet a nemiség valamelyes kikapcsolása. Buli nélkül. Party-mentesen.

...Az istenháza kórusa alatt, a kijárat-bejárat fölött jobbról, balról egy-egy márványtábla.

Bal felől:

SZÜLETE
1810

MEGHÓLT
1830

(dombormű: leány fekszik koporsóba terítvén)

SOBORSINI BÁRÓ FORRAY ZEFIZ
ÁTSZENDEREDVE
SZOMORÚ VÁGYOT HAGYA ANNANYA KEBELÉBE

Jobb kézről a másik:

KOROMPAI GRÓF BRUNSVIK JULIANNA FÉRJÉNEK

(címer)

ÖRÖKRE SZORÍT
SOBORSINI BÁRÓ FORRAY ANDRÁS
CS. K. KAMARÁS ÉS FŐ ISPÁNYNAK
SZÜLETETT 1781 MEG HÓLT 1830

Végre egy el nem pusztított magyar nyelvű emlék... Kelet-Aradban, e román vidéken!

Sóbor(fa)szín plébániája 1784-ben alakult (Wiki néni a világhálón nem teszi hozzá, hogy a Forrayaknak köszönhetően). 1848 előtt már katolikus iskolája van a falunak. Az istenháza 1875-ben épült, benne Forray András síremléke, melyet Ferenczy István készített. (Nem csak az emléktáblája? A Forrayak családi sírboltjában temették el, amely tán Aradon volt.) 1842-ben a 920 görögkeleti mellett 209 római katolikus és 10 zsidó él, 1900-ban 1196 román, 368 magyar, 126 német. 2002-ben a másfélezer lakosú község 45 lakója katolikus, magyarjaink éppen 25-en vannak.

Apa és leánya gyönyörű fejr márvány emléktáblája! Igazi művész műve. Magyar-Arad(vármegye) egyik rejtett kincse.

A katolikusok fele ma is magyarnak vallja magát... Ami a misén nem derült ki.

Beolvadunk, föloldódunk; elfutunk, kihalunk... Nem biztos, hogy mi tehetünk róla.

...Soborsini röpkény alatt... Kéz kezet fog?... Aki a kezét nyújtja, miért ne fogadnád el? Általában; de így, Soborsinban, különösképp.

- Krisztus (Valóban) föltámad(t)?

...Gyáva népnek nincs hazája! - mondjuk, okkal.

Öleld magadhoz a gyöngébbet; vele magad is erősebb leszel.

Zaránd-e Zaránd?

Legalább az egyik...

Legutóbb (épp itt, Váradon, szintén Zarándról szólván) emlegettük: a világon három Zaránd nevű helység létezik. Kettő a történelmi Magyarországon (de túl a nevetséghatáron, azaz nem Csonka-Magyarországon), egy pedig Ázsiában, mégpedig Iránban. Az itthoni két Zaránd: az egyik a közelben, Várad és Arad közt, Arad megyében, mivel a róla elnevezett Zaránd vármegye nagyobb részét Arad nyerte, a másik meg a történelmi haza napnyugati végében, a burgenlandinak gúnyolt Őrvidékhez csapott Mosonban áll máig (kicsit elcsúfított, megnémetesedett elnevezéssel, Zarándfalu helyett C/Z/urndorfként). Ami a két magyarhoni Zarándot összekötheti, az a besenyő származás. Meg hogy az egyik német, a másik román lett jóval e mai szent nap előtt.

Mint emlegettük, míg e pillanatban pár ember vallhatja magát magyarnak aradi Zarándunkon (kb. ugyanennyi mosonyi Zarándon), a törökjárás előtt színmagyar volt az Árpádok idejében született Zaránd vármegye eredeti székhelyének lakossága. A török adórovó, kiket nem lelt a gyulai szandzsák Zaránd náhijebéli Zaránd falujában az 1500-as években: néhány családfő kivételével magyarokat (tudjuk meg Káldi-Nagy Gyula 1982-ben Békéscsabán megjelent, a gyulai török vártartomány népességét faluról falura összeíró deftereket bemutató könyvéből).

1567-ben Zarándon 47 a családok száma, s nem magyar származásra csak néhány név utal. A Kara család lehet akár magyar, akár török (származású), az Oláh vezetéknev a közeli-távoli eredetre egyként utalhat, a Dimitre talán a viselője román mivoltára, de a török nyelvű összeírás készítőjének nemzetiségére is... Hogy a vezetéknevek egyébként így sorjazzanak: Ábrám, Boldizsár, Garai, Göricsi, Györkös, Királ, Kis, Kovács, Pogán, Szabó, Tánc (aki amúgy Petre), Vajda, Varga, Zarándi... De például „Mihál Hancsák” török-é, avagy kutyafejűből lett hunn? Orbán pedig lehet Orbán Mihál és Orbán Kokonda is... Keresztnévként a Gergöl a tájnyelvre is utalhat, az oláhos Toador (aki amúgy Mészáros) meg a Petre (ám Nagy) netán a viselője és az összeíró kilétére egyként mutathat. 1579-ben 9-cel csökken a családfők száma, a vezetéknevbeli ingadozás ellenére a nemzetiségi arány változatlan marad. (Hogy aztán a század végén jöjjön a falut elsöprő törökkori tatárjárás.)

Hasonló képet mutat a számunkra egyéb okok miatt fontos Nagyiratos, amely a gyulai szandzsák aradi náhijéjába osztatott. (A középkori Nagyiratos – Borovszky Samu tudomása szerint – a mai Kisiratos helyén feküdt.) Az első, 1567-es összeírás szerint a faluban 97 család él – a táj egyik legnépesebb és legtehetősebb helye ez időben Iratos –, melyek közül mutatóba ha kerül nem magyar (ilyen Karagul Boldizsár vagy esetleg a Tót és az Oláh, vagy épp a Török nevű). Annál több a tájnyelvi vezeték- és keresztnév, például Verös Dienös, Gergör, Szakálos, Tomás, Keskön, Elekös... (Hogy egyéb meglepetéssel is kedveskedjék az egykori török adórovó a Sarusi nevezetű falukutatónak: az 1579-es névsorban szerepel Sáros – Saros? Sarus? – nevű adózó is.) A legvagyonosabb nagyiratosi jobbágnak pedig 300 juha vala (amennyi közel-távol máshol alig fordul elő). S kerül (másik) Iratos falu Zaránd náhijében is.

Azaz... Zaránd... a miénk. A miénk is. Nem történelmi jogon. Csak... Tudnunk kell, kik vagyunk. Hol élünk. Mi a miénk. Mi, mennyire. Miért. Mire föl!

A magyar Zaránd a múlté. Megyéstül, földváras (Zarándvár nevű) megyeszékhelyestül, szinte mindenestül. Teljesen mégsem... Mert valami megmaradt belőle. Bennünk.

Csak bennünk?

Az Árpádoktól fogva Makrának, Makra-hegynek, -hegységnek nevezett hegy ma hivatalosan Zaränd, illetve Munții Zarändului, magyarán Zaränd(i)-hegység. A Makra-alja meg, a Makra szőlőtermő, jó bort adó délnyugati pereme mint Hegyalja, Arad(i)-hegyalja. Makráról rég megfeledkezve. (Sőt, egy időre ráfanyalodtunk a Makra-hegy Hegyes-Drócsa álnevére is.) ('Drócsa-högyajja'... Jó, hogy nem!) Miközben ez a táj tán sosem volt Zaránd vármegyéé. De legalább megőrizte a szomszéd a mi ősi... (nem tót, nem dák) magyar helynevünket (mármint a Zarándot). Ahogy még annyi helyen! Szerte a Kárpátok alatt. (Hogy a világhálón mire ne akadjunk: Makra hegy létezik Pakisztánban, a Himalájában... Magassága 3885 m. S már megint: kies Ázsiában.) (Megint egy 'színszláv',

'színlatin', 'színgermán', 'színfinnugor', színejrópai... helynév!) (Magyar a lelkem, magyar. Szegény, szerencsétlen.)

Vagy mégsem. A szerémségi Tarcál hegyét, amely miszerintünk még Álmos-högye is lehetett (a jó rómaiaknak, kik e vidék székhelyére, Szerémvárba csábitották egynémely császárukat, Mons Almus), s amely az Árpádok korában a Makra(-alja) mellett az ország legjobb borát adta, a pogány által elűzött hunok helyére menekülő jó rácok Fruska Gorának kereszteltek. A mieink Zemplénbe, a Tokaj-hegylárára húzódtak, s teremtettek ott a szerémit pótló csudás borvilágot – megőrizvén, odatelepítvén a maguk Tarcálját (és szigeti nevű, utóbb furmintosított borukat). Hogy mi, jámbor utódok csak azt követően jöjjünk rá, mi is az a „Fruska-gora” (Fruska-hegy?...), hogy a múlt mély kútjába néző, ott kutakodó némely hölgyek és urak ki nem derítették a magyarnak mondható igazságot. TARCÁL! Miről hogy tudna a rác meg a horvát telepes. (S így hogy tudna arról, hol él, mire föl?!) (Csak ez a magyarkodó magyar...) (A ráckodó rác, horvátkodó horvát a bitang életben nem...)

Arad... Több magyarhoni települést is így hívnak (...hívtak), de jeles város Arad a Szentföldön, sziget a szír partoknál, város Bahreinban... is. Árpád (falu): itt, Biharban – és város (arameus) Szíriában... Hogy Biharról már ne is beszéljünk. A Várad nevét alapozó vár szavunk meg iráni, mi több, perzsa eredetű.

„Véletlen”, szokták mondani. Véletlen, hogy Arad, Zaránd, Bihar, Árpád, Vár(ad)... nevű helységek még véletlen sincsenek Szibériában, Ausztráliában, Afrikában, Amerikában, a Kárpát-karéjón túli Európában. Ennyi véletlen...

Azaz: mintha e neveket is elültető nép hozott volna ide... műveltséget. Hogyne, Európát ötvözve Ázsiával. Mert EZ már nem Ázsia, bármennyire küldenének bennünket vissza a reánk mászó, otthonunkat tőlünk elirigylő környékbeliek.

És ahogy Bójte Csaba mondta a minap: együtt tehetjük boldoggá a Kárpátok között élő népeket; nem külön-külön. Csakis összefogva! Szeretettel együttműködve.

– Jó, hogy nem Jézus Krisztus!

Jó, jó; de.

– „A Kárpátok alatt”? Jó hogy nem 'Kárpát-medence'! Honnan vettétek, ilyen néven nevezett földrajzi helyet a világ nem ismer!

A szlovák, a kisorosz (a ruszin talán-tán), a román, a szerb, a horvát, a szlovén, a német persze hogy nem (már ha valóban nem...)! Mert akkor beismerné, hogy ez a táj... egy, összefüggő, egységes, sőt, maga az egység! Mi több, egyenesen Nagy-Magyarország. Ha annak hívjuk, ha nem.

Az hiányzana nekik.

(Mint üveges tótnak a perzsiái – Zarándot szülő – hanyatt esés [a Himálája Makra-högye alatt valamivel].)

Miért, nem egy-ugyanaz? Kárpát-medence, történeti Magyarország...

Éppen ez a baj. Az okok oka. Fogytán.

...Zarándi egyházmegye a kálvinisták aradi székhelyű közigazgatási egysége, s itt, a Maros alsó folyásánál, a „Maros-parti Párisban” szerkesztik a mi jó

református barátaink a maguk *Zarándi Zarándok* című lapjukat... reméljük, még jó sokáig. Ha lehet, örökétig!

Magunk is zarándi zarándokként járjuk a gyönyörű zarándi tájat! E zarándi nép fiaként. Mely táj... Mely nép.

Nép és táj.

Mert méghogy a környék, e Zaránd, Arad, Csanád, Békés, sőt Bihar lakta tájék. Tája a magyar világnak. Nem akármilyen! S ahol szerénységünk született, fölött, nevelkedett, amihez kötődik (Kígyós, Iratos, Csaba...), épp e valahai vármegyék találkozásánál fekszik. Hol egymást metszik a megyehatárok. Melyeket hol jobbra, hol balra – le, föl, arrébb, még tovább – tolták (nagy jó uraink, meg a történelmi körülmények). Nemkülönben török, tatár, hasburgi, szovjet-muszka, antanti-kisantanti, atlanti, miegyéb útonállók. Kisiratosunk is vala egykor Zaránd, majd Csanád, ma pedig Arad vármegyei helység.

– Minek mindig a múltat emlegetni?! Miért nem a mával foglalkozol?

Lehet-e a mával úgy foglalkozni, hogy ne tudjuk, honnan jövünk? Mik vagyunk. Kik. Honnét fújt bennünket ide a szél. Kiket. Minket, s rajtunk kívül. Jutsz-e valamire, ha nem állsz biztos talajon? Ha a föld... ing alattad.

– Mit keresnek ezen az ősi dák földön a hunok? – kérdik, mert elcsodálkoznak, valóban, minek vannak itt annyian, ne adj isten a püspökfürdői meg a félix-fürdői enyhelyen... magyarok?

Kérdik, hallani, rendre, egyre hangosabban, a havasalföldi, moldvai, dobrozdtsai szülőhelyükről egy kis nyugati ('nyugat-romániai', magyarán erdélyi) kirándulásra ideruccanó dákóromán úrgazdagok. Mert történelemkönyveikből nem tanulták meg, hogy ez biza minden, csak nem az ő kizárólagosan birtokolt hazájuk.

Egy hazában több nemzet? Egy házban több család... Ha a kényszer – az idő, a helyzet, a történelem... – így hozza! Egy házban, egy hazában... többen... Adott esetben egymásnak idegenek: egy földél alatt.

Ki lehet sajátítani a másikat, el lehet tőle venni, de a megrabolt hogy felejtene...

Míg le nem mond róla magától. Persze, némi biztatásra. Nyomásra. Lökésre. Ütésre. Világgá zavarást megelőzendő.

Egymást elviselni... Ilyen nehéz? Pedig mintha másképp nem menne. Nem fog... katolikus-protestáns ellentéttel sújtott ír-angol Észak-Írországból, baszk lakta spanyolhoni Baszkföldön, Spanyolországból elkívánkozó Katalóniában, magyar-román Erdélyben, török, perzsa, iraki, szíriai 'arab' Kurdisztánban, kopt-arab Egyiptomban, zsidó-arab Palesztinában... Ahogy megfér egy földél alatt Finnországban a finn és a svéd, Észak-Itáliában német és olasz...

Ugyanazt a hazát miért ne tekinthetné több nép is a sajátjának?

Zaránd.

Volt. Van. Lesz.

Már ami.

Annyi, amennyi... belőle.

Belőlünk!

Bennünk.

...No, ez az. Mert nem csak a táj ilyen 'vegyes', mi magunk sem különben.

Asszonyom, született Kállai Gyöngyi, valamennyi munkahelye közül a legjobban a csabai múzeumban érezte magát. Annak ellenére, hogy egyedül itt vonták kétségbe (hibátlan?) magyarságát.

- Olyan nincs, hogy valakinek az ereiben ne folyjék más vér is, mint magyar! - és kutatták, keresték (egyen-ketten), fölmenői közt azt az elkerülhetetlen idegen beütést.

A dédszülőig visszamenően nem került ilyen.

Csabán: csodák csodájára! Mert arrafelé - errefelé... - ez valóban ritka lehet. A Rákóczi-szabadságharc után, a töröknek-tatárnak köszönhetően kiürült Békés megyei Csabára a hatalmas határt művelni nem elégséges kis számú helyi református magyarság mellé a földesúr a Felföldről szlovák telepesekeket hozatott, akiknek az elszaporodásával a második világháború utáni visszatelepítésig nagy nemzetiségi túlsúlyú település lett (Tót- vagy Nagy-) Csaba. A többségre jutó szlovákság mellé románok, németek, zsidók jöttek, a maradék bennszülött magyarságra pedig az volt jellemző, ami a Fehér családdal történt. A hivatalban rászóltak a magát reformátusnak állító Bielikre, nem ivott-e többet a kelleténél, hogy kálvinistának mondja magát. Ami kizárt volt Csabán: a szlovákok kétharmad részt evangélikusok, harmadrészben katolikusok voltak, református csakis magyar lehetett, aki a környékbeli településekről keveredhetett oda. Pedig épp fordítva történt: Fehérek átvették a többségi nyelvet, és nevet váltottak, Bielikké tette őket az élet - csak a hitüket őrizték meg. Mint a legfontosabbat?

(A fehér, szlovák barátainknál biela; személynévként pedig, ők tudják, miért, a mi Fehérünk nekik Bielik.)

Azaz hogy.

Ne mást, magunkat vegyük példának. Nem önmutogatásként. Nem önmarcangolás gyanánt. Nem mellünket verve; de nem is szégyenkezve. Csak a tény s való. Ami igaz.

Ami: kit érdekel?

Ha nem érdekel, megérted-é magad? A másikat.

Nyolc dédszülém közül

- egy föltehetőleg szláv, mivelhogy Chlotni (Anna) a neve mácsai atyai dédanyámnak (cseh? talán, de lehet kisorosz is, mert a világhálón ukrán Hlotnira is bukkantam [az Amerikába kihajózók mellett], ám valószínűleg lengyel...),

- egy minden jel szerint román: apai Kurtucz (Demeter) dédapám Mácsán többé-kevésbé oláh származású, legalábbis a rokonság román (miközben a családi mendemonda a Rákóczi-leventék egyikének, az akkoriban kálvinista magyar Mácsára húzódó, „Kurucnak” nevezett [jó kis álnevet használó...] ükös

ősömnek az utódai a rövidesen eloláhosodó faluban elrománosodtak) (hogy török ős is elképzelhető lehessen),

– egy görögöt is a tágan vett nagycsaládba ölelt az élet, ugyanis a Zsótérok, Szögedében, ahonnan (Zsótér Ágnes) dédanyám is származott, Bálint Sándor szerint hellén eredetűek,

– öt pedig (a jelek szerint) magyar vala: anyai ágon Farkas (Ferenc), Zsóri (Viktória), Gyöngye (Veronika), apai részről Sarusi (János), Kakuja (Rozália)...

A Kakuján az ember szinte fönnakad, de makai Kakuja rokonságunk a vélelmezett (csanádi megyeszékhelyünkön népes) kisorosz egyház helyett a római katolikus egyház híve.

Úgyhogy.

Adtunk nekik...

'Fajmagyar'...

Csiszta magyar.

Ki, ha nem mi!

– Ezt sem a Vereckei-hágón fújta be a szél!

Lóháton, szekérbe kapaszkodva kutyaolva, cipekedve, családot, nemzetiséget, népet-nemzetet hátadon víve.

– Miska a jó példa arra, hogy nem a vér, hanem a műveltség dönt!

Ki hová tartozik, mivel azonosul, mit vállal; mondotta volt Arad szabad királyi városban (szerénységünk könyvbemutatóján) a Krisztus utáni III. évezred első éveinek egyikében – nyugodjék békében! – Kováts Géza történész.

Mit szív magába. Otthon. Csabán, Iratoson, Kigyóson... Aradon, Pesten. Veszprémben, Debrecenben.

Amit az anyatejjel kapsz!

Vér? „Vér”. 'Vér'.

Jó vér az enyém, gondolom. Ki tudja, miért.

Tán mert tudom, ki vagyok. Kiknek a mozdulatait, érzéseit, érzelmeit, hitét, szeretetét, tartását, mindenét örököltem. Hogyne, a nyelvet is.

E táj, e nép szeretetét. A fajtámét.

„A mi fajtánk?” Tudjuk-e, hogy ebben a MI-ben ott a... valamelyik ősünk szerelmének (vagy csak gyermeknemzessé fajuló nemi életének) köszönhetően belénk olvadó, velünk szomszédos nép fiának-lányának a tudása, szomorúsága, szerelme, ereje, óvatossága-óvatlansága is.

Az egyik testvérem – felénk, Csanádban még testvér a harmad-unokatestvér is, báty a nagybácsi, öcs a negyedunokaöcs, nénnye a dédanyánk leánytestvére – (hol, hol, természetesen Iratoson) azzal állt elő, hogy akkor ő román! Román származású... nagyapánk, illetve dédapánk miatt. Tőle eredően. Mire mi nem jutott eszünkbe: ha 19-ben nem a bukuresti király, hanem a cseh légiós állam katonája toppan be hozzánk Aradba–Csanádba, csehnek nevezzük ki magunkat? Mert ugye az egyik dédanyánk a jelek szerint szláv vala...

Attól függ? Ki az erősebb? Kitől kaphatunk valamit. Akitől leesik... valami csak-csak?

Csak hát.

E nemzetiségtől, vallási, közéleti (párt-) hovatartozástól, nemtől, (élet)kortól, (történelmi) korszaktól függetlenül bárhol megjelenhető (haszonelvű, mondjuk ki, végül is PénzIstenHitű) magatartásra a közelmúlt csonkahi közléte is ad példát. Szélsőjobboldali, a zsidókat ócsárló politikus, megtudván, hogy valamelyik őse mózeshitű volt, otthagytott csapat-papot (korábbi elvet, hitet, szellemiséget) – ha szellem lehet a másik ember oktalan barmolásának vallása –, és átiratkozott abba a másik vallásba-hitbe-nemzetiségbe(?). Avagy az a radikális jobboldali (nemzeti, keresztény, konzervatív) ismerősünk, akit haldokló apja fölvilágosított, hogy biza ők is a magát választott népnek tartó fajtából valók, nyomban kivette a keresztyén tanodából a gyermekét, s már íratta is át abba a másikba. Szétrombolva... még hogy mindazt, ami eddig ő maga volt, de gyermeke, felesége, egész családja... önképét, önazonosságát.

Igen, hogy azonosak legyünk magunkkal. Ne mással, ne egyik részünkkel! (Magamnál maradván... hol cseh (lengyel?), hol görög, hol román, hol magyar magammal?...) (Kedvem, illetve a történelmi lehetőséggel élve a helyzet nyújtotta alkalom szerint állva ide, avagy oda...?) (Hogyne, az erőshöz, a győzteshez, a gazdaghoz!) (Hogy vállalnád a gyöngébbet, a szegényebbet, az elnyomottat?) Valamennyit fölállalva. Hogy egyik dédszülénk se köphessen bennünket szembe.

Még hogy netán cseh (lengyel...), valószínűleg román, sejtetően görög...(!) is legyen bennünk. Annyi, amennyi. Kicsi, de. Akár meghatározó is lehet. Akkor még: cigány és zsidó sokad-unokatestvérem is van!

Valahol. Mert hogy hol élnek, merre vetette családjukat a sors, nem tudjuk. Csak magát a tényt s valót. Amiben biza ott az igazság (csírája) is.

Sarusi nagyanyám egyik lánytestvére a félzsidónak mondott Adlerhoz ment feleségül. A gyermekük apám első-unokatestvére, unokájuk az én másod-unokatestvérem. Hasonló a helyzet – nemzeti-nemzetiség-’faji’ vonatkozásban – a másik Sarusi-lánnyal is: a családi legenda szerint gyűrűs cigány vitte el, bővölte-csalta-csábította magához... A gyűrűs cigány, regélik, tehetősebb cigány, aki a vásárban ügyeskedik... Arannyal meg netán rézzel. Ki tudja? De hogy – szól a szóbeli hagyomány a nagycsaládban – gyermekeik, félcigány létkre a magunk fajta módjára bántak el a lánytestvérükre támadó szovjetmuszka vöröskatonákkal Marosvásárhelyt, ahol a második világháború idején éltek, biztonsága annak, a vér nem válik vízzé... Azaz néhanap a vér is számít. Az a kicsi? Annyi, amennyi... Magyar módra tettek rendet: agyonverték a fölszabaduló muszkkatonákat. (Agyon verni: nem halálra verni, csak fejbe kólintani...) (...az ismert Csak a fejt, hogy meg ne sántuljon! nótájára).

Vér, neveltetés... És ha a kettő találkozik?!

Jaj, a piszkosoknak. Annak, ki ránk támad.

NE BÁNTSD A MAGYART.

Persze, az embert.

Mily régi ige.

S hogy belénk ivódott.

Fajmagyarba, mélymagyarba, nagymagyarba. Hígmagyarba? Nagy magyarba? Kismagyarba? Magyar nyelvű... ebbe, abba?

...Szóval hogy... Tudnod kell, ki vagy. Hol a helyed. Kihez, mihez van közöd. Ne adj Isten, jogod. Amihez ragaszkodnod kell (ha élni akarsz).

Múltad (otthonod, szülőfölded, hazád, családod, fajtád, néped) ismerete nélkül hogy értheted, ki vagy. Miből lettél. Mi az örökséged. Mihez ragaszkodj. Kikkel élsz... egy házban, hazában. Ha lehet, testvérként. Mert ha már egyszer vértestvéred lett (a szomszéd [netán a harmadik szomszédból]), miért ne élhetnél békében vele. Hogy jövőd... ne a levegőben lógjon.

A gyökerek... (Az ember gyökeres állat?) (...ahogy Apáczai Csere János nyomán Körmendi Lajos gondolta.) A szerves kapcsolódás, kötődés... Amiről meg Makovecz Imre szokott volt szólni.

- Gyökerek nélkül elfúj a szél - inted szerettedet, aki oly bizonytalan szinte mindenben.

Mely gyökerekben nem válogathatsz. Azért sem, mert nem látod őket. Ha utánamész (leásol jó mélyre) (megvallatod a családot, könyvekben, iratokban bogarászol), valamennyit földéríthetsz, de ez csak a... fölszín. A közeli múlt. A legfelsőbb gyökerek alatti pár szál (élet). Mert ott van alatta a többi (ütkös ő). Igen mélyen! Amit már nem vehetsz szemügyre. Kézbe pláne nem kaphatsz. Amiről már csak... maga az élet, az élet nedve árulkodhatna. Ha tudna!

Óvd azt, ami még a tiéd! Amihez hozzáférsz. Ami... maga az élet. Életünk tere. Helye, környezete. Ember, táj, hagyomány, lélek, hit, ösztön.

Ahogy elvették a magyarsághoz való tartozás tudatát a moldovai magyaroktól. Elmagyarosodott románok, a magyar hódítók nyelvét az ősi dák anyanyelvvel keverő nép, szerintük (a minket kolonizálók szerint), a csángó-magyar. Mivel a nyelvet már elvették vagy kétszázévezertől, a hit sem tart meg... Annak, ami az etelközi hunnivadék (volt valaha).

Táj, ember...

Azt mondják, „Nyugati-Kárpátok”. Mintha nem lennének jóval nyugatabbra további, valóban nyugati Kárpátok... Például a Kis-Kárpátok, Fehér-Kárpátok... Pozsonyon túl!... Mert a velünk együtt élő, az évszázadok során kisebbségből többséggé lett barátaink által Nyugati-Kárpátoknak vett hegység mi más, Erdélyi-középhegység, hozzácsapva a bukaresti szemmel nézve nyilván nem véletlen napnyugatinak tetsző, amúgy inkább a Dél-Kárpátokhoz sorolható Ruszkahavast és a Bánsági-hegységet.

‘Nyugati-Kárpátok’...

- Dévény tájáról tetszik beszélni?

Hogyne. Hógyisne!

‘Dévény’; jó, hogy nem ‘Ady’, ‘új idők’, ‘új dalok’...

Érminszenet; az hiányzana!

Ránk erőszakolnák a maguk tájszemléletét, tájneveit, helységmegnevezéseit... ‘Bratyszlava’, verték volna belénk Pozsony helyett; Oradea a mi Váradunk...

Noviszád, ugye... Ma már Eisenstadtot mond szinte mindenki Kismarton helyett...

Amiről lemondunk, hogyan menne pocsékba.

Utcaneveink! Váradon még hallani a magyar neveket, Aradon alig. A váradi magyar sajtó gyakran a magyar utcanévet használja, az aradi csak elvétve.

Erre mondta jó félszáz éve Simonyi Imre (Simonyifalváról), hogy ő inkább bihari magyar, mint aradi?! Ezért?

Simonyi, aki – amúgy, az előbbiekre valamelyest visszatérve – apai ágon Szmola, anyai részről Annabring vala. Hogy annál jobb magyar legyen.

A lélek az első, nem a test.

Ha ezt Marx (Engels), Lenin (Sztalin), Pol-Pot (...) hallaná!

– Az anyag az első, elvtársak, az anyag, nem a szellem!

Pláne lélek. 'Lélek'. Mi kifúj... velünk együtt.

Azazhog: Zaránd. Mi végre?

Ami nincs; hogy legyen.

Legalább három oka van neki.

Nemrég könyvbemutatón kérdeztek rá, miért éppen Zaránd?

Zarándból nézve címmel egykori váradi diák, a belényesi születésű, Aradon élő (84 éves) Réhon József jelentetett meg kis kötetet arról, miként látja ő, a 'zarándi', a mi kisded munkásságunkat. A széptanulmányait (a műveltebbek nyelvén: esszéit) tartalmazó 'zarándi füzet' könyvheti veszprémi bemutatásakor hangzott el a kérdés, s elsőre a játék jutott eszünkbe! Hogy *játékból*, írói cselvetségként, bujkálásra hajlamos ösztönömről bízva magam engedtem a csábításnak, s fogadtam el a magam zarándiságát (ahelyett, hogy békésinek, csanádinak vagy éppen veszpréminek érezzem, valljam, mondjam magam).

Merthogy – eszerint – nem csak játékból zarándi a magamfajta. A tény s való (az *igazság*)... őrzése (fölmutatása, leleplezése, kitérgetése) visz erre a lehetetlennek tetsző vállalkozásra! Hogy kimondjuk, mi a teljes igazság. Hol élünk, kik vagyunk. Hogy jussunk valamire!

Ráadásul *rejtekhelynek* sem utolsó a mi képzeletbeli, valóságos Zarándunk!... Melyet rá lehet teríteni... az egész régi Magyarországra! Merthogy, mondtuk volt, a Kárpát-medencei két Zaránd egyike a mai Arad, a másik a minapi Moson vármegyében igyekszik túlélni a holnapot.

– Újabban zarándi vagy? – köszön rád egykomád a szerkesztőség kapujában, mert hogy híre ment, újabban minek adom ki magam.

Békési, persze, de aztán csanádi; most meg...

Legközelebb?

– A perzsa Zarándba nem kívánczol?

Jó kis bújócska...

Fogjatok meg!

Ha tudtok.

Hol olyan jól el lehet rejtőzni. Beolvadást játszani, kaméleont alakítva átverni akár a policájt is, mi több, orránál fogva vezetni a (regeellenőr) könyvvizsgálót...

Hogy vennének észre?!

– Miska, hiába minden! A fordulataidról, szóhasználatodról, meseszövése-dről rád ismertem...

Ő igen, de a többi.

...Egyszóval: jó hely Zaránd.

Annak, aki otthon van benne.

Hogy a végére hagyjuk: „Arad megye Románia nyugati határán van, a Partiumban” – adja tudtul a Wikipédia. Magyarazza annak, aki nem tud róla.

Nem bántani akar az ember, ha szóba hozza: Arad megyét a legnagyobb erdélyi magyar szervezet nem tekinti a Részek részének. Miközben – független Wiki nénitől – ha a Partium a történeti irodalomban szóba kerül, és felsorolják, mely megyék tartoztak hozzá, Zaránd mindig ott van. Az RMDSZ erről nem tud?

Aradon járva, magyar közemberekkel beszélve kiderül, mi az oka annak, hogy elfogadják a bánsági besorolást. Mert Tömösvár közelebb van, mint Várad... És jó a kapcsolat is a két város között.

Simonyinak ezért volt igaza? Mert hogy ő az Arad megyei – fehér-Körös-parti, tehát eredendően zarándi – Simonyifalván Biharról álmódott.

Arról a Biharról – halkan mondjuk, hogy ne sértsük senki érzékenységét, a magyar Biharról –, amely (ha nem vagyunk észnél) ugyanarra a sorsra juthat, mint a mi Zarándunk.

Csak azért is: 'Zaránd'!

„Temesköz”... Mert hogy a Bánság semmi más, Temesköz. Mikor tartozott a Bánát (Banat) német, szerb, román csúfnevű Temesközhöz a Maros jobb parti Arad meg Csanád megye?

...Mire nem jutunk, ha belenézünk múltunk feneketlen kútjába...

Nem gondolod, hogy veszélyes? Veszélyes játékot űzöl: fölforgatod...

Kiforgatod ásóddal az anyaföldből (tolladdal a múltunkon terpeszkedő jelenünkéből) ... a férget (a hazugságot). Hogy termőre fordulhasson...

Legyünk szerények: ott újra élet sarjadjon.

– Nyugodt lehetsz, sarjad ott nélkülünk is.

Ha igaz.

Olyanoké, akiknek szent ez a föld.